

Examenverslag van economie havo, tweede tijdvak (2026)

Beste leerling,

In dit examenverslag voor leerlingen proberen we een zo goed mogelijk antwoord te geven op de volgende vraag:
In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus behandelde kennis & vaardigheden?

Om een zo duidelijk mogelijk verslag te maken, hebben we de vragen onderverdeeld in vier categorieën.

- I. Algemene (niet-vakgerelateerde) kennis & vaardigheden
- II. Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag
- III. Een-stapje-extra-vraag
- IV. Niet voorgekomen in de cursus

De eerste categorie doet een beroep op algemene basisvaardigheden, welke we bekend veronderstellen. Categorie II en III zijn vragen die op te lossen zijn met de kennis en vaardigheden die je op de cursus geleerd hebt. De laatste categorie vragen is op de cursus niet aan bod gekomen. In *bijlage 1*, achteraan dit document, vind je een nadere toelichting van deze categorieën.

Het is belangrijk om te beseffen dat deze categorieën niets zeggen over de moeilijkheidsgraad van een vraag. Een vraag die rechtstreeks op te lossen valt met kennis en vaardigheden uit de cursus (categorie II) kan best een pittigere opgave zijn dan een vraag die niet is voorgekomen tijdens de cursus (categorie IV).

Mocht je vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit examenverslag, dan horen we dit uiteraard heel graag! Je mag ons hier altijd over mailen op info@sslleiden.nl.

Met vriendelijke groet,

Hans Huibregtse

opgave	vraag	aantal punten	categorie vraag	toelichting categorie keuze:
1	1	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blok 'Marktwerking' is in het onderdeel 'Verschuivingen' een tabel besproken waardoor en hoe de vraag en aanbodlijn gaan verschuiven. Aan de hand van deze tabel kon je alle invulwoorden goed kiezen.
	2	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Aan de hand van de uitleg over betalingsbereidheid in het blok 'Marktwerking' kon je herkennen dat je de maximale betalingsbereidheid kon vinden door de gevraagde hoeveelheid (Qv) gelijk te stellen aan nul. Dit kon je ook oplossen aan de hand van de definitie die we hebben opgeschreven in het blok 'Marktwerking' van de Qv-lijn.
	3	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blok 'Marktwerking' is een stappenplan besproken hoe je de evenwichtsprijs en evenwichtshoeveelheid kan berekenen. In het blok 'Omzet, kosten en winst' is de formule voor omzet besproken. Door dit toe te passen kon je beide punten halen voor deze vraag.
	4	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap bij deze vraag was om te beredeneren dat een beperking op bestrijdingsmiddelen leidt tot meer benodigd onderhoud of arbeid, wat de productiekosten van de druiven verhoogt. Hiervoor kon je de begrippen 'productiefactoren', 'innovatie' of 'arbeidsproductiviteit' gebruiken in het groene boekje bij 'Prijsspeil en conjunctuur'.
	5	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blok 'Surplus' is het stappenplan voor het arcen van het surplus behandeld. Hiermee kon je de verandering in het totale surplus arcen en verklaren dat door de toegenomen evenwichtshoeveelheid en -prijs het totale surplus groter is geworden.
	6	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blok 'Marktwerking' is besproken dat prijzen afhankelijk zijn van vraag en aanbod. Hiermee kon je beredeneren dat een toename van het aanbod door meer import leidt tot lagere prijzen. Met deze kennis kon je beredeneren dat de inflatie hierdoor zal dalen.
	7	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Met behulp van de flowchart uit het blok 'Rekentechnieken' kon je de procentuele verandering berekenen door eerst de nieuwe omzet te bepalen met behulp van de gegeven indexcijfers.
	8	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de begrippenlijst bij het blok 'Economische kringloop' staan de definities van het bbp en het groen bbp. Hiermee kon je beredeneren dat zowel een hogere import (wat het bbp verlaagt) als milieuschade door transport het groen bbp doen dalen.
2	9	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Aan de hand van de formules in het blok 'Economische kringloop' kon je het overheidssaldo berekenen. Met de flowchart 'Rekentechnieken' kon je de inkomsten en uitgaven van 2017 berekenen om zo de verandering van de staatsschuld in beide jaren te bepalen.

	10	2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Het begrip 'automatische stabilisatoren' is niet expliciet tijdens de cursus besproken, omdat dit onder de grotebakstof valt.
	11	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Met behulp van de flowchart uit het blok 'Rekentechnieken' kon je het verschil tussen de werkelijke en de toegestane staatsschuld in miljarden euro's berekenen.
	12	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blok 'Prijnspeil en conjunctuur' is het anticyclisch begrotingsbeleid besproken. Daarnaast kon je met behulp van het blok 'Economische kringloop' bepalen dat als er minder staatsschuld is, er ook minder afgelost hoeft te worden (en dus meer geld over is voor overheidsuitgaven).
	13	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap bij deze vraag was om te beredeneren dat een lagere overheidsschuld leidt tot een lagere vraag naar vermogen op de vermogensmarkt. Het verband tussen rente en lenen is besproken in de uitleg 'Prijnspeil en conjunctuur'.
	14	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blok 'Prijnspeil en conjunctuur' is de formule voor de reële rente besproken. Hiermee kon je beredeneren dat bij een negatieve reële rente de reële waarde van een schuld daalt, wat lenen financieel gunstig maakt.
	15	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het begrip 'innovatie' staat in het groene boekje bij het blok 'Prijnspeil en conjunctuur'. Met kennis van dit begrip kon je het verband leggen tussen innovatie en afname in vraag naar personeel, waarmee je beide punten kon behalen.
3	16	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Met de flowchart uit het blok 'Rekentechnieken' kon je de formule voor procentuele stijging bepalen en daarmee het werkloosheidspercentage berekenen.
	17	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blok 'Prijnspeil en conjunctuur' is het verband tussen inflatie, koopkracht en bestedingen besproken. Met het stappenplan 'Redeneren' kon je de stappen zetten naar een lagere productie en een hogere werkloosheid. De redenering van lagere productie en hogere werkloosheid kon je ook bepalen aan de hand van het schema in het blok 'Economische kringloop'.
	18	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blok 'Prijnspeil en conjunctuur' is het beleid van de centrale bank besproken en het verband tussen een renteverhoging en bestedingen. Daarnaast is ook besproken wat het verband is tussen bestedingen en inflatie. Hiermee kon je beide punten behalen.
	19	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blok 'Economische kringloop' zijn de formules voor de saldi besproken en in het blok 'Inkomen' is het verband tussen risico en rente behandeld. Met deze kennis kon je de juiste begrippen invullen.
	20	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In het blok 'Verzekeren' is het begrip 'moral hazard' besproken. De extra denkstap was om dit begrip toe te passen op de overheid, omdat ook de overheid zich onvoorzichtiger kan gaan gedragen.
4	21	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Aan de hand van de kenmerken van markt vormen uit het blok 'Marktwerking' en het begrip 'asymmetrische informatie' uit het blok 'Verzekeren' kon je de juiste begrippen in de tekst invullen.

	22	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Het begrip 'externe effecten' staat in het groene boekje bij 'Overheidsingrijpen'. De extra denkstap bij deze vraag was om te beredeneren dat het kartel zorgt voor extra kosten voor de overheid. Hiermee kon je bepalen dat deze kosten door iedereen moet worden betaald en dus een negatief extern effect is.
	23	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blok 'Overheidsingrijpen' is besproken dat een maximumprijs onder de evenwichtsprijs ligt, wat leidt tot een lagere aangeboden hoeveelheid (productie) dan in het evenwicht.
	24	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Met behulp van de flowchart uit het blok 'Rekentechnieken' kon je bepalen dat je kon rekenen met percentages en hiervoor een kruistabel kon gebruiken. Hiermee kon je beide berekeningen juist maken.
	25	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Met het stappenplan voor het oplossen van een beslisboom uit het blok 'Speltheorie', kon je bepalen dat je achterwaarts kon redeneren om tot de juiste uitkomst te komen.
5	26	2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: De begrippen 'globalisering' en 'specialisatie' zijn niet besproken op de cursus, omdat dit grotebakstof is.
	27	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Voor deze vraag was geen specifieke economische kennis uit de cursus nodig. Je kon het antwoord afleiden door de gegevens uit de tabel te combineren met de informatie uit de inleidende tekst. Het beredeneren van een antwoord op basis van tabellen en teksten wordt door het Cito als algemene vaardigheid beschouwd.
	28	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het verschil tussen conjunctuur en structuur is besproken in het blok 'Prijspeil en conjunctuur'. Daarnaast is in het blok 'Overheidsingrijpen' de arbeidsmarkt behandeld. Hier is besproken wat de vraag en aanbod is van arbeid en wat de oorzaken zijn van werkloosheid. Hiermee kon je de juiste keuzes maken bij deze vraag.
	29	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blok 'Inkomen' is het begrip 'ruilen over de tijd' besproken. Met deze kennis kon je uitleggen dat een investering in scholing nu kosten met zich meebrengt, die in de toekomst leiden tot een hoger inkomen.
	30	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de begrippenlijst bij het blok 'Verzekeren' is het begrip 'verzonken kosten' besproken. Met deze kennis kon je de vraag juist beantwoorden en alle punten voor de vraag halen.
58				

verdeling per categorie:

categorie	aantal punten	percentage
I	2	3%
II	44	76%
III	8	14%
IV	4	7%
	58	100%

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus opgedane kennis & vaardigheden?

Dit gold voor: 93% van de vragen (namelijk categorie I, II en III).

Categorie I: Algemene (niet-vakgerelateerde) kennis & vaardigheden

Dit betreft de volgende vragen: vragen waarbij een beroep wordt gedaan op algemene kennis & vaardigheden. Dit zijn kennis & vaardigheden die niet zijn opgenomen in de eindtermen in de syllabus.

Categorie II: Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen die letterlijk voorkomen in de uitleg (in de uitleg of in een klassikaal voorbeeld);
- Vragen die letterlijk met een stappenplan op te lossen zijn;
- Vragen die vergelijkbaar zijn met opgaven uit de opgavebundel die vrijwel altijd worden opgegeven door de hoofddocent;
- Theorievragen die niet worden behandeld op de cursus, maar die we je van tevoren via de vakkenpagina geadviseerd hebben te leren (uit bijv. Samengevat);
- Vragen die vergelijkbaar zijn met vragen uit de voorbereidende opgaven.

Categorie III: Een-stapje-extra-vraag

Dit betreffen vragen waarbij je, de naam zegt het al, een stapje extra moet zetten. Oftewel: je moest je kennis en vaardigheden behandeld tijdens de cursus combineren met een stukje 'inzicht'. Bijvoorbeeld:

- Je moet net even buiten het stappenplan om denken;
- Je moet informatie uit de tekst halen om een bepaalde variabele voor een formule of berekening uit te rekenen.

Categorie IV: Niet voorgekomen op de cursus

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen over grotebakstof (examenstof die niet behandeld is tijdens de cursus). De stof is niet voorgekomen in de standaard opgegeven opgaven, de voorbereidende opgaven of opgegeven stof op de vakkenpagina.
- Vragen waarvan je redelijkerwijs niet kon vaststellen dat het om een op de cursus behandeld concept in een andere context gaat.